

УДК 364.7+379.851

ОМЕЛЬЧАК Г.В.

Ст. Викладач кафедри менеджменту та туризму, КЗВО «Хортицька національна навчально - реабілітаційна академія» ЗОР, e-mail: gannaomelchak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3373-8944

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ БЕЗБАР'ЄРНОГО ТУРИСТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Мета. Дослідити сучасний стан безбар'єрного туристичного середовища України з використанням SWOT – аналізу. Визначити перспектив розвитку безбар'єрного туризму Укразму в сучасних умовах. **Методика.** Теоретико-методичною основою дослідження стали положення теорії туризму, аналітичні та теоретичні дослідження зарубіжних та українських науковців в галузі впровадження та розвитку безбар'єрного туризму. Для досягнення поставленої мети було використано діапазон загальнонаукових та спеціальних методів аналізу та синтезу, використано SWOT – аналіз, який дозволив виявити зовнішні та внутрішні виклики, досліджено потенційні можливості та загрози розвитку безбар'єрного середовища України. **Результати.** В дослідженні проаналізовані основні фактори що впливають на безбар'єрне туристичне середовище, виявлено низку проблем, пов'язаних із доступністю туристичних об'єктів для людей що потребують безбар'єрності та відсутністю загального комплексного підходу до вирішення викликів, які мають бути вирішеними на рівні держави, регіональних органів місцевої влади та підприємців у сфері туризму. Запропоновано основні пріоритетні напрями формування безбар'єрного середовища в туризмі для людей з інвалідністю, з врахуванням умов дефіциту електроенергії та війни. **Наукова новизна.** Запропоновано термін «люди що потребують безбар'єрності», який охоплює не лише з людей інвалідністю, а розширює діапазон людей на яких розповсюджується потреба в безбар'єрності, зокрема, літні люди, вагітні жінки, люди що супроводжують людину з інвалідністю, тощо. **Практична значимість.** Дослідження пропонує сукупний підхід до вирішення проблеми впровадження комплексної доступності безбар'єрного туристичного середовища з акцентуванням уваги на сильних сторонах та можливостях безбар'єрного туристичного середовища.

Ключові слова: туризм; безбар'єрність; безбар'єрний туризм; безбар'єрне середовище в туризмі; SWOT - аналіз; люди що потребують безбар'єрності

Постановка проблеми

Стан розвитку, проблеми та можливості безбар'єрного туризму є недостатньо дослідженою сферою в дослідженнях науковців та практиків. Агресія, яку розпочала рф проти України з 2014 року негативно вплинула на стан та перспективи розвитку туризму України. Подальша ескалація та широкомасштабне вторгнення 2022 року посилює негативну тенденцію та несприятливо позначився на всіх сферах економіки країни, зокрема на туристичному секторі. У 2023 році туристичний бізнес почав повільно відновлюватися. 2024 рік визначається для туристичного бізнесу як боротьбою зі старими викликами: відсутність безпеки, мінімальна кількість іноземних туристів, економічна нестабільність, тощо, так й додаванням нових викликів: брак електроенергії та вیاлові відключення електроенергій, відсутність безбар'єрної інфраструктури для туристів що потребують безбар'єрності, членів їхніх родин та (або) людей що їх супроводжують. Зауважимо на тому що кількість людей що потребують безбар'єрного туристичного середовища як одного з аспектів реабілітації в Україні стало зростає. Саме тому проблема відсутності безбар'єрного туристичного середовища стає актуальною. Наукові дослідження в галузі безбар'єрного туризму зростають. Однак сучасна література показує, що це все ще недостатньо досліджена область. В умовах сьогодення актуальна проблема туристичної безбар'єрності часто обговорюється на міжнародних конференціях спеціалістів у галузі охорони здоров'я та туризму [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Важливою умовою розвитку сучасного соціально - орієнтованого суспільства є акцентування уваги на рівності всіх людей. Тому звернення уваги на проблемах та інтересах людей що потребують безбар'єрного середовища стає більш важливою ніж раніше. Дослідженню безбар'єрності на сьогодні приділяють все більше уваги науковці та практики. Зокрема, серед українських та

закордонних науковців можна виділити роботи Бейдик О.О. та Топалова О.І. розглядають адаптивний туризм на макрорівні, як складову національного туризму та наголошують на його самостійності як чинника реабілітації відносно здорових людей похилого віку та осіб з інвалідністю [9]. Юхновська Ю.О., Риженко О.М., Омельчак Г.В. [8] присвячували дослідження напрямкам формування безбар'єрного середовища в туризмі для людей з інвалідністю та надали визначення безбар'єрного туризму в якому наголошують на тому що це процес розвитку туризму, який передбачає доступність туризму для всіх, включно з забезпеченням безперервного моніторингу потреб та змін потреб людей. Головка Л.С., Юхновська Ю.О., Риженко О.М. [13] розглядають безбар'єрний туризм для людей з інвалідністю з точки зору розробки туристичних програм з урахуванням доступності для інвалідів як умови створення рівних можливості для здійснення права на відпочинок, для прилучення до культурних цінностей. Визначенню проблем, що пов'язані зі створенням безбар'єрного середовища для людей з інвалідністю в туристичній галузі, приділяють увагу Барна М.Ю. та Тучковська І.І. [10]. Питанням аналізу зовнішнього та внутрішнього стану безбар'єрного туризму приділяє в своїй роботі С.Я. Бугіль [7]. Не зважаючи на сталий попит уваги до цієї проблеми на науково-теоретичному та практичному рівнях питання реального стану та перспектив розвитку в сучасних умовах залишається не вирішеним.

Формування цілей статті

Метою статті є узагальнення зовнішніх та внутрішніх факторів що впливають на формування та розвиток безбар'єрного туристичного середовища в Україні, узагальнення сильних та слабких сторін безбар'єрного туризму України, синтезувати можливості та загрози безбар'єрного туризму, побудова SWOT – аналізу.

Виклад основного матеріалу дослідження

Дослідження щодо включення людей що потребують безбар'єрного середовища у туристичний простір почалися задовго до того як ця галузь досліджень була офіційно названа. Саме попит на туризм серед людей що потребують безбар'єрного середовища спонукала вчених та практиків з туризму шукати та використовувати різноманітні визначення для позначення того що на сьогодні має кілька термінів, серед найпоширеніших виділяють: безбар'єрний туризм, доступний туризм, адаптивний туризм, інклюзивний туризм. Сектор туризму України на сьогодні є важливою складовою економіки. Туризм в Україні став більш важливим в порівнянні з минулим, якщо розглядати його з економічної, екологічної та соціально-культурної точки зору. За останні роки кількість людей, які подорожують із фізичними, слуховими та/або когнітивними проблемами зростає через війну в країні. Завдяки технологічним та цифровим розробкам можливості для безбар'єрних подорожей туристів зросли. Зрозуміло, що технологія та цифровізація туристичної галузі не може позбутися всіх проблем, але може пом'якшити бар'єри пов'язані з інвалідністю та принести кращий досвід подорожі. Створення необхідного безбар'єрного простору для людей що потребують безбар'єрного середовища, розвиток інфраструктури безбар'єрного туризму для комфортного відпочинку та необхідних для цього елементів доступності є одним із пріоритетів розвитку України.

Безбар'єрний туризм – процес розвитку туризму, що передбачає доступність туризму для всіх, включно з забезпеченням безперервного моніторингу потреб та змін потреб людей з інвалідністю, розвитку концепцій в сфері туризму для людей з інвалідністю, з врахуванням потреб їхніх опікунів, членів сімей у доступності до туристичного продукту та послуги: фізичної доступності, комунікаційної доступності, сенсорної доступності, web-доступності, internet – доступності, програмної доступності та реалізація прав людей з інвалідністю в сфері туризму [8]. Безбар'єрне туристичне середовище – середовище, що дозволяє людям з інвалідністю пересуватися безпечно, вільно та користуватися всіма спорудами в межах забудованого середовища, дорогами, парками, садами та іншими місцями туристичної галузі. Метою безбар'єрного проектування є створення середовища, що підтримує незалежне функціонування людей, щоб вони могли брати участь у всіх заходах без сторонньої допомоги [14].

Безбар'єрність означає створення зручного та легкого користування для всіх шляхом усунення перешкод (бар'єрів), таких як сходинки, які створюють перешкоди не лише для людей, які користуються інвалідними візками, а й для літніх людей зі слабкими ногами та людей, які

штовхають коляски, тощо. Багатьом людям було б корисно усунути ці бар'єри. Тут є не лише візочники, а й люди, що штовхають коляски, кур'єри, що везуть важкий багаж, і туристи, що штовхають великі валізи. Це приносить багато користі, тому робота над покращенням безбар'єрності може бути тільки на користь.

Таким чином, безбар'єрне туристичне середовище призначене для людей які в конкретному місці та в конкретний проміжок часу потребують безбар'єрності. Це можуть бути люди з інвалідністю, мами з колясками, літні люди, люди із зайвою вагою, люди з тваринами, тощо. Саме тому актуальним буде дати визначення поняттю «люди що потребують безбар'єрного середовища», в якому нема акцентації уваги на конкретних індивідуальних потреб чи стану (фізичному, психічному чи когнітивному) людини. До категорії «люди що потребують безбар'єрного середовища» відносимо всіх людей, не залежно від віку, статі, фізичного, психічного чи когнітивного стану, членів родин, тих хто супроводжує людей, людей що потребують допомоги тварин - повадирів, та різні комбінації таких категорій, тощо.

Усунення бар'єрів, які стоять перед участю в суспільному житті всіх людей і забезпечення рівних можливостей для нормального життя є важливим показником сучасного суспільства. Люди що потребують безбар'єрного середовища не повинні бути виключені з суспільства, а мають бути навпаки інтегровані в суспільство. Послуги, які пропонуються людям що потребують безбар'єрного середовища забезпечують легшу та комфортнішу доступність у туризмі та повсякденному житті. Подорожі та туризм вважаються такими правами людини, які можуть покращити якість життя та створити кращі умови життя для всіх людей [2]. Сфера безбар'єрності та доступності охоплює державні та приватні туристичні об'єкти, транспорт, місця надання послуг та громадські простори в міських і сільських районах [3-5]. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) і Світовий банк (СБ) повідомляють, що більше одного мільярда людей у світі живуть з тією чи іншою формою інвалідності, і очікується, що до 2050 року кількість людей з інвалідністю буде 940 мільйонів. міста [6]. Людина що потребує безбар'єрності - це людина, яка потребує особливих (постійних чи тимчасових) фізичних регуляцій, щоб мати можливість діяти самостійно в будівлях і на відкритих просторах і які можуть не мати змоги дотримуватися вимоги звичайного життя через особливості різних ступенів фізичного, психічного, духовного, емоційного та соціального сприйняття, вроджені чи набуті з будь-якої причини. На сьогодні існує ціла низка перешкод, що перешкоджають розвитку безбар'єрного туризму в Україні: насамперед, тривала війна в Україні, вкрай недостатня фінансова забезпеченість, що вимагає появи соціальних ініціатив, залучення коштів приватних благодійних фондів, грантів або розробки відповідних державних програм; низький рівень доступності туристичного середовища та вкрай низький рівень розвитку безбар'єрної туристичної інфраструктури. Актуальними залишаються проблеми з відсутністю єдиної бази об'єктів безбар'єрного туризму. В Україні не існує сайтів та єдиного реєстру туристичних місць, які доступні для людей з інвалідністю [7].

Для оцінки сучасного стану, сильних та слабких сторін, а також можливостей та загроз розвитку безбар'єрного туризму в Україні, використаємо матрицю SWOT-аналізу (табл. 1). Важливість фактору (події) (оцінюємо в діапазоні 1-3 бали), де 1 - не дуже важливий фактор, 2 - середня важливість, 3 - висока важливість. Ймовірність настання події (оцінюємо в діапазоні 1-3 бали), де 1- дуже низька ймовірність настання події в майбутньому, 2- середня ймовірність, 3 - висока ймовірність настання.

Наступним кроком обираємо критерії за якими будемо оцінювати важливість фактору та ймовірність настання. Визначаємо загрози, які створює зовнішнє середовище для галузі, оцінюємо їх важливість та йомірність настання. Обчислюємо баланс сильних та слабких сторін (сума S – сума W). Наступним кроком аналогічно обчислюємо баланс можливостей та загроз.

Таблиця 1

SWOT-аналіз стану безбар'єрного туризму в Україні

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>1) прийняття стратегії розвитку безбар'єрного туризму; 2) акцентуалізація на важливості українських туристичних підприємців розвивати український туристичний безбар'єрний бізнес; 3) стрімкий розвиток цифровізації туризму в Україні; 4) сприятливі природно-кліматичні умови та великий туристично-рекреаційний туристичний потенціал України; 5) велика кількість об'єктів історико-культурної спадщини, включно з ексклюзивними; 6) сприяння проектам та програмам щодо впровадження (розвитку) безбар'єрного середовища міжнародними та державними (приватними) фондами; 7) потенційні можливості для розвитку всіх видів інклюзивного реабілітаційно-лікувального та соціального туризму; 8) ініціативність суспільства відносно безбар'єрного середовища; 9) толерантне суспільство; 10) реабілітація та соціалізація людей з інвалідністю.</p>	<p>1) брак потужностей електроенергії; 2) відсутність генерального плану (конкретних кроків та механізму впровадження) безбар'єрного туризму та відсутність комплексного планування безбар'єрного туристичного середовища; 3) недостатнє державне та приватне фінансування впровадження безбар'єрного туризму; 4) невідповідність державних стандартів та норм щодо безбар'єрного середовища реальним потребам людей що потребують безбар'єрності; 5) відсутність безбар'єрних туристичних об'єктів внутрішнього та зовнішнього облаштування універсального рівня; 6) мінімальне використання цифрових технологій у сфері туризму; 7) брак професійних кадрів, підготовлених до роботи у сфері безбар'єрного туризму; 8) відсутність загальнодержавної інформаційної системи у сфері безбар'єрного туризму та її інтеграції до світової інформаційної туристичної мережі [9]; 9) недосконалість нормативно-правової бази в галузі підтримки та розвитку безбар'єрного туризму з країнами ЄС; 10) мінімальна залученість людей з інвалідністю до розробки програм та стратегій розвитку безбар'єрності</p>
Можливості	Загрози
<p>1) повоєнні інвестиційні проекти у розвиток безбар'єрності; 2) розвиток «доступності» як однієї з сучасних перспектив безбар'єрного туризму; 3) підвищення рівня обслуговування, з врахуванням потреб людей що потребують безбар'єрності; 4) впровадження пільгових програм для туристів що потребують безбар'єрності; 5) підвищення привабливості для безбар'єрного туризму завдяки сприятливим кліматичним умовам; 6) розвиток лікувально - реабілітаційного безбар'єрного туризму; 7) удосконалення державної політики в сфері безбар'єрності та рівності; 8) можливість швидкого залучення малих та середніх туристичних підприємств до спільної діяльності впровадження безбар'єрного туризму України; 9) створення робочих місць для людей з інвалідністю в сфері туризму.</p>	<p>1) війна та мінімальна безпека для туристів; 2) соціально-економічна нестабільність в країні; 3) обмежений розвиток малого й середнього туристичного бізнесу, відсутність державної підтримки розвитку туризму; 4) різниця у рівні безбар'єрності з європейськими країнами; 5) дисбаланс ціни на туристичні послуги та попитом; 6) недосконалість законодавчого регламентування прав туристів з інвалідністю; 7) тривалий період повоєнного відновлення країни та впровадження безбар'єрного туризму згідно європейських норм; 8) інтенсивний розвиток безбар'єрного туризму в країнах - конкурентах; 9) скорочення інвестиційних програм.</p>

Джерело [складено автором]

Таблиця 2

Оцінка елементів аналізу безбар'єрного туристичного середовища

Фактор	Вага	Вірогідність	Значення	Фактор	Вага	Вірогідність	Значення
Сильні сторони (S)				Слабкі сторони (W)			
1	3	3	9	1	3	2	6
2	3	3	9	2	3	2	6
3	3	3	9	3	3	3	9
4	2	3	6	4	3	3	9
5	2	2	4	5	3	3	9
6	3	3	9	6	2	2	4
7	2	2	4	7	3	2	6
8	3	2	6	8	2	2	4
9	3	2	6	9	2	2	4
10	2	3	6	10	3	3	9
Всього			68				66
Можливості (O)				Загрози (T)			
1	3	3	9	1	3	3	9
2	3	2	6	2	3	3	9
3	2	3	6	3	2	3	6
4	3	3	9	4	2	3	6
5	3	1	3	5	3	2	6
6	2	2	4	6	2	2	4
7	2	2	4	7	2	2	4
8	3	2	6	8	2	2	4
9	3	3	9	9	3	3	9
Всього			56				57

Джерело [складено автором]

Наступним кроком є визначення різниці значень та побудова матриці

$$B_{sw} = 68 - 66 = 2; \quad B_{ot} = 56 - 57 = -1$$

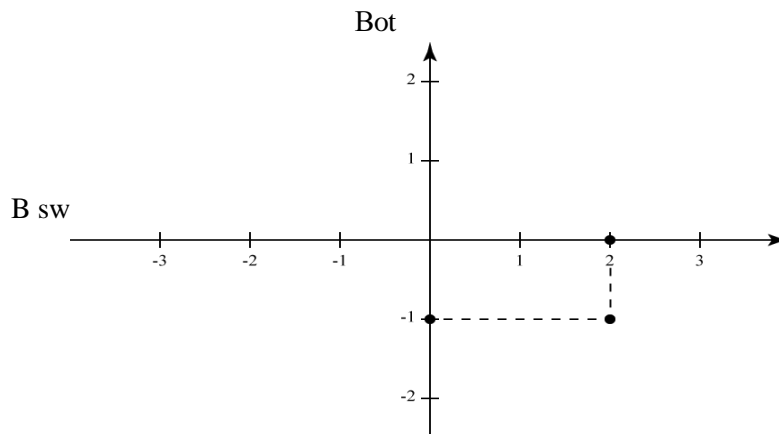

Рис. 1. Матриця BCG згідно результатів SWOT – аналізу безбар'єрного туристичного середовища
Джерело [складено автором]

Таким чином, згідно дослідження, розвиток безбар'єрного туризму в Україні знаходиться в полі де сильні сторони переважають над слабкими, а загрози переважають над можливостями. Така ситуація свідчить про те що показники зовнішнього середовища переважають над факторами внутрішнього середовища, а на них важко вплинути, тобто це ті фактори, які не підконтрольні зсередини галузі. Першочерговим завданням є реалізувати ті можливості, які вже створені, та мінімізувати негативні наслідки дії загроз.

Сучасна система управління в сфері туризму повинна переорієнтувати свою діяльність на реалізації принципів безбар'єрного туризму. Державні органи управління в сфері туризму і адміністрація з питань туризму мають розробити не лише стратегію розвитку безбар'єрного туризму, а й заохочувати туристичний бізнес переорієнтувати та розвивати саме безбар'єрний туризм. В результаті це дасть можливість оцінити існуючі послуги і виявити ті, де необхідно внести зміни [7].

Подолання проблем та загроз впровадження та розвитку безбар'єрного туризму України полягає у необхідності консолідації зусиль всіх учасників туристичної сфери та активізації зусиль в сфері Державної політики. Значна частина проблем пов'язана з доступністю туристичних дестинацій для людей що потребують безбар'єрності та відсутність безбар'єрних туристичних продуктів, потребує вирішення низки завдань на рівні держави, регіональних органів місцевої влади, громадських організацій та туристичних організацій. Необхідною умовою є включення людей що потребують безбар'єрності для розробки безбар'єрного туристичного середовища, з метою акцентування уваги на «нюансах» безбар'єрного середовища, які можуть зауважити лише люди для яких таке середовище має бути побудоване (облаштоване) та впроваджене. Також необхідно сконцентрувати увагу на побудові нових або адаптацією старих туристичних об'єктів та маршрутів з врахуванням заходів безпеки та розширення асортименту (пропозицій) напрямків: меморіальний туризм, реабілітаційно - адаптивний туризм, воєнно - історичний туризм, тощо. Також важливо продовжувати впровадження цифрових технологій для розвитку цифрового безбар'єрного туризму.

Сучасний стан безбар'єрного туристичного середовища України знаходиться на низькому рівні. Не зважаючи на попит саме на безбар'єрний вид туризму на сьогодні перед Держави стоять військові пріоритети, тому вагомі зміни саме для розвитку безбар'єрного туристичного середовища може взяти на себе приватний бізнес із залученням грантових програм або іноземних інвестицій. Доступність та безбар'єрність є основним компонентом визначення якості в туризмі. Забезпечення рівності прав і доступу для всіх матиме вплив на соціально-економічну ситуацію в Україні. Країна має підтримувати всіх людей, незалежно від індивідуальних особливостей в культурному житті, відпочинку, дозвіллі, відпустці та спорті, туризмі. Це в цілому глобальна задача, яку необхідно вирішувати шляхом підвищення стандартів якості індустрії туризму.

Актуальною залишається підготовка інфраструктури та персоналу туристичних фірм, ресторанів, готелів тощо, до прийому категорії споживачів що потребують безбар'єрності. Ідею безбар'єрності та підходи до її реалізації слід впроваджувати комплексно. Важливим також є зміни та адаптація у законодавстві України згідно європейських стандартів та норм. В умовах єроінтеграції України це необхідно для стратегічного та тактичного планування створення сприятливих умов для залучення інвестицій та приватних інвесторів.

Ринок безбар'єрного туризму зростає як у внутрішньому, так і у зовнішньому туризмі, через збільшення кількості людей що потребують безбар'єрності з різних причин (фізичних, психічних, духовних, емоційних та соціальних; вони можуть бути вроджені чи набуті: вагітність, старість, тенденції до збільшення кількості людей з зайвою вагою, тощо). На державному рівні мають будуватися безбар'єрні туристичні напрямки з універсальним дизайном у громадських місцях і підприємствах приватного сектору. Саме такий комплексний підхід зможе допомогти досягти бажаної частки на цьому важливому ринку, який пропонує нові можливості для зростання індустрії туризму.

Висновок

В результаті аналізу реального стану, можливостей та загроз, сильних та слабких сторін безбар'єрного туристичного середовища на основі SWOT – аналізу, виявлено досить низький рівень його розвитку. Виявлено низку проблем та загроз для подальшого розвитку безбар'єрного туристичного середовища. Значна частина досліджень безбар'єрного туризму для людей що потребують безбар'єрного середовища виявила розриви між дослідженнями, політикою та практикою впровадження та розвитку безбар'єрного туризму [12]. Подолання проблем та викликів в першу чергу полягає у згуртуваності зусиль всіх зацікавлених сторін (суспільства, Держави та туристичного сектору) для створення безбар'єрного туристичного середовища. Вагома частина проблем може за короткі строки бути вирішена, при залученні до вирішення держави, регіональних органів місцевої влади, громадських організацій та постачальників туристичних послуг.

HANNA OMELCHAK

Master of management and economics, senior lecturer of the department of management and tourism Institution of Higher Education «Khortytsia National Educational and Rehabilitational Academy» of Zaporizhzhia Regional Council, e-mail: gannaomelchak@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-3373-8944

ANALYSIS OF THE CURRENT STATE OF THE BARRIER-FREE TOURIST ENVIRONMENT OF UKRAINE

Abstract. Investigate the current state of the barrier-free tourism environment of Ukraine using SWOT analysis. To determine the prospects for the development of barrier-free tourism in Ukraine in modern conditions. **Method.** The theoretical and methodological basis of the research was the provisions of the theory of tourism, analytical and theoretical studies of foreign and Ukrainian scientists in the field of introduction and development of barrier-free tourism. To achieve the goal, a range of general scientific and special methods of analysis and synthesis were used, SWOT analysis was used, which allowed to identify external and internal challenges, potential opportunities and threats to the development of a barrier-free environment of Ukraine were investigated. **The results.** The study analyzed the main factors affecting the barrier-free tourist environment, revealed a number of problems related to the accessibility of tourist facilities for people who need barrier-free access and the lack of a general comprehensive approach to solving challenges that must be solved at the state level, regional local authorities and entrepreneurs in the field of tourism. The main priority directions for creating a barrier-free environment in tourism for people with disabilities, taking into account the conditions of electricity shortage and war, are proposed. **Scientific novelty.** It is proposed to introduce the term "people in need of barrier-free access", which covers not only people with disabilities, but also expands the range of people to whom the need for barrier-free access extends, in particular, the elderly, pregnant women, people accompanying a person with a disability, etc. **Practical significance.** The study offers an integrated approach to solving the problem of implementing integrated accessibility of a barrier-free tourist environment with an emphasis on the strengths and opportunities of a barrier-free tourist environment.

Keywords: tourism; barrier-free; barrier-free tourism; barrier-free environment in tourism; SWOT - analysis; people who need accessibility

REFERENCES

1. Туризм в Україні: виклики та можливості в часи війни. URL: <https://kg.ua/news/turizm-v-ukrayini-vikliki-ta-mozhlyvosti-v-chasi-viyni> [in Ukrainian].
2. Інформаційна записка ЮНВТО - Туризм і COVID-19, випуск 3. Розуміння внутрішнього туризму та використання його можливостей. (2020). URL: <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284422111>. [in Ukrainian].
3. Yüksel Öztürk, Ali Yaylı, Mehmet Yesiltas Is the Turkish tourism industry ready for a disabled customer's market?: The views of hotel and travel agency managers. (2008). URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517707000738> [in English].
4. T. D.Vila, S. Darcy, E. A. González (2015) Competing for the disability tourism market – A comparative exploration of the factors of accessible tourism competitiveness in Spain and Australia. URL: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0261517714002088> [in English].
5. Patterson, I.; Darsi, S.; Mönnighoff, M. (2012). Attitudes and experiences of tourism operators in Northern Australia towards people with disabilities. URL: <https://doi.org/10.1080/04419057.2012.702452> [in English].
6. Black, L.A., Roberts, P. & McConkey, R. (2008) «Lifelines»: An Evaluation of the Impact of the Families Services Delivered by Positive Futures in Rural and Urban Areas of Northern Ireland'. URL: <http://www.positive-futures.net/publications.asp> [in English].
7. Бухил С.Іа. Розвиток інклюзивного туризму в Україні як засобу соціальної реабілітації ліудей з обмеженими можливостями. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-321-7-4> [in Ukrainian].
8. Yukhnovska Yu.O., Ryzhenko O.M. Omelchak H.V. (2023). Napriamy formuvannya bezbariernoho seredovyscha v turizmi dlia liudei z invalidnistiu: teoretychni aspekty. URL: <file:///C:/Users/Administrator/Downloads/300234-D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-694399-1-10-20240330.pdf> [in Ukrainian].
9. Beidyk O. O., Topalova O. I. (2018). Teoretyko - praktychni aspekty rekreatsiino - turystychnoho pryrodokorystuvannya. Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenko. *Heohrafiia*. 1(70). S.15-21. URL: <https://visnyk-geo.knu.ua/wp-content/uploads/2018/09/70-3.pdf> [in Ukrainian].

10. Barna M.Iu., Tuchkovska I.I. (2020). Bezbarierne seredovyshe dlia osib z invalidnistiu v turyzmi. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1182088.pdf> [in Ukrainian].
11. Impact of Artificial Intelligence and Other Technologies on Sustainable Development: Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Internet Conference, December 28-29, 2023. FOP Marenichenko V.V., Dnipro, Ukraine, 182 p. URL: <http://www.wayscience.com/wp-content/uploads/2024/01/Conference-Proceedings-December-28-29-2023.pdf> [in English].
12. H. Omelchak (2024). Potensial rozvytku bezbariernoho turyzmu. URL: <https://eu-conf.com/wp-content/uploads/2024/02/Global-achievements-and-current-trends-in-the-development-of-science.pdf#page=245>
13. Golovkova, L., Yukhnovska, Y., & Ryzhenko, O. (2023). *The development of ecological (green) and rural tourism for the disabled people in Ukraine*. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 32(1), 26-35. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112303> [in English].
14. Kochubey, T. (2021). Zahal'ni zasady stvorennia bezbar'vernoho seredovyscha dlya lyudey z invalidnistyu [General principles of creating a barrier-free environment for people with disabilities]. *Sotsial'na robota ta osvita*, Tom 8, № 2, 204-214. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/24473> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 13.05.2024
Received: 2024.05.13